

Iskolázottság és névválasztás kapcsolata a csanálói és csomaközi névadók körében

Haindrich Helga

Educational Levels and Naming Practices in Csanáros and Csomaköz

Abstract

The paper studies how name-giving is affected by the parents' level of education. It is built on a present-time name base, which was collected by the author of the paper from Csanáros and Csomaköz (two little villages in the west part of Romania, near the Hungarian border). The study is based on forenames given in 1965–1989 and 1990–2013. It presents the name-giving practices and naming fashions of these two generations, in relation to the parents' different educational levels. For each of the aforementioned time frames, the forenames are categorised according to the educational level of the parents, who are responsible for the name-giving practice. For instance, parents with a lower level of education are more likely to choose traditional forenames for their children than parents with a middle level of education, especially what regards the first examined period. However, parents with a middle level of education frequently choose foreign, up-to-date names for their children. All in all, this kind of research offers useful data for sociology and sociolinguistics as well.

Key words: name-giving, Csanáros, Csomaköz, educational level

Kulcsszavak: névadás, Csanáros, Csomaköz, iskolázottság

1. Bevezető

Írásomban Csanáros és Csomaköz mai keresztnévanyagát hasonlítom össze az iskolázottság szociológiai változója alapján. A keresztnévválasztásban más, hasonló típusú változók (foglalkozás, vallás, lakóhely, életkor stb.) is fontos szerepet játszanak, de ebben az esetben csak az iskolázottság mint befolyásoló tényező hatását vizsgálom, a későbbiekben szélesítem ki a vizsgálati szempontok sorát. A névanyagot 2012–2013 között gyűjtöttem a települések római katolikus egyházi születési anyakönyvei alapján. Az anyakönyvekben szereplő adatok soraiban a szülők iskolázottsági foka nincs feltüntetve, a hiányzó információkhoz adatközlők segítségével jutottam hozzá. A két település névanyagának és névválasztási gyakorlatának összehasonlítása mellett változásvizsgálatot is végeztem, ezért az idő dimenziója mentén két részre osztottam az összegyűjtött két névkincset. Az első csoportba azokat a neveket soroltam, amelyek esetében a névviselő 1965 és 1989 között született, a második csoportba pedig az 1990–2013 között született személyek neveit. Így a két időszak névanyagát vizsgálva a névadási szokások általános időbeli változását is megfigyelhetjük, illetve a szülők iskolázottsági fokát figyelembe véve további összefüggésekre deríthetünk fényt. Az összegyűjtött anyag összesen 1688 személy nevét tartalmazza; 1965 és 1989 között 555 személy született Csanároson, Csomaközön pedig 601. A második csoportba (1990–2013) a csanálói névanyagban 254, a csomaköziben 278 személy sorolható.

2. Településtörténeti adatok

Mindkét település Romániában található a nagykárolyi síkságon, az Alföld keleti határán. A vidéket sújtó török támadás megtizedelte mindkét falu lakosságát, később az emberek a Rákóczi-szabadságharc alatt szétszéledtek, biztonságosabb vidékre költöztek. Gróf Károlyi Sándor 1712-ben kezdte meg az elnéptelenedett birtokai betelepítését, ebben az időben négy települést népesített be baden-württembergi svábokkal: Csanálost, Nagykárolyt, Kaplonyt és Csomaközt. (Merli 2002, 26–28) Az 1712-es aszály megnehezítette az új hazába érkező svábok életét, négy év elteltével már csak Csanálos maradt meg tiszta sváb faluként, a többi településről vagy elszöktek, vagy Csanálosra költöztek az emberek. (Merli 2002, 27) Az 1712-ben Csomaközre telepített sváb gazdák idővel elhagyták a községet. 1795-től báró Mészáros János telepítette be újra ezt a falut, a környező falvakból költöztek ide sváb családok. (Vonház 1997, 176)

Bár mindkét település esetében a közösség rég átesett a nyelvcsere, tehát dominánsan magyar anyanyelvű településekről beszélhetünk, a sváb identitáskukat tovább őrzik. Ma is a népszámlálások alkalmával sokan vallják magukat svábnak.

3. A téma szakirodalmi

Az anyag gyűjtésével párhuzamosan megpróbáltam feltérképezni az iskolázottság és a névválasztás kapcsolatával foglalkozó tanulmányokat, de nem sikerült olyan írásokat találnom, amelyek egy keresztnévanyagot kifejezetten az iskolázottság és névválasztás kapcsolatának kérdése szerint dolgoztak volna fel. Több szerző is utal az iskolázottság és névválasztás kapcsolatára, de a legtöbb esetben csak általánosan elfogadott névtani tételeket olvashatunk. Kálmán Béla arra hívja fel a figyelmet, hogy a nemzeti romanticizmus hatására a régi királyok, fejedelmek nevei lettek divatosak; ezek először a haladó nemesesség körében jelentek meg, innen terjedtek tovább az alsóbb társadalmi rétegek irányába. (Kálmán 1996, 47) Hajdú Mihály fogalmazza meg, hogy a névdivat újításai jellemzően a magasabb társadalmi rétegek körében jelennek meg, innen terjednek el az alacsonyabb rétegek irányába. (Hajdú 2003, 116) Büky Béla egyik tanulmányában foglalkozik a Budapest keresztnévadási gyakorlata mögött meghúzódó hatóerőkkel; felteszi a kérdést, hogy a foglalkozásnak és a társadalmi osztálytagolódásnak milyen szerepe van a névadásban. A kérdéssel azonban nem foglalkozik részletesen, csupán listászerűen felsorolja azokat a neveket, amelyek az ipari munkásság, a kispolgárság, illetve az értelmiség névhasználatára jellemzőnek tart. (Büky 1961) B. Gergely Piroska megemlíti, hogy a kevésbé meghonosodott idegen nevek kedvelése mindig a felsőbb társadalmi rétegek névadási gyakorlatában jelent meg először, de ennél nem megy tovább, az összegyűjtött névanyagot nem elemzi szisztematikusan ebből a szempontból. (B. Gergely 1988, 2005) Ördög Ferenc megfigyelése, hogy az értelmiségiek

bátrabban választanak szokatlan, a névadó közösség körében újak számító neveket gyerekeiknek. (Ördög 1973) Az eddig felsorolt szerzők kutatásait az 1950–60-as évek során végezték. Az újabb kutatások más típusú összefüggésekre világítanak rá. Rancz Teréz egyik tanulmányában a névadás motivációt vizsgálja Felső-Háromszéken. Vizsgálatai során arra az eredményre jut, hogy az alacsonyabb végzettségű névválasztókra jellemzőbb, hogy a névadás során tetszés alapján döntenek; a magasabb végzettségűek a magyar neveket részesítik előnyben. (Rancz 2009, 19) Hangsúlyoznunk kell, hogy a szerző által vizsgált névanyag egy kisebbségben élő közösség névkincse, hiszen ez a tény befolyásolhatja a névválasztást. Posgay Ildikó foglalkozik az értelmiségiek névválasztási szokásaival – jellemző az ótestamentumi és ősmagyar nevek választása – a más iskolázottsági csoportba tartozó névválasztók elnevezési szokásait azonban ő sem vizsgálja. (Posgay 1993)

Láthatjuk, hogy a legtöbb esetben a szerzők csak egy-egy iskolázottsági csoportba tartozó szülők névválasztási jellemzőit mutatják be, illetve a kutatást csak egy adott területen, egy közösségen belül végzik el. Bíró Ágnes (1988) és Fekete Ágnes (1997) foglalkozik a foglalkozás mint szociológiai változó és névválasztás kapcsolatával. Bíró Ágnes Budapesten végzett kutatást, az 1976-ban Budapesten született gyerekek neveit vizsgálja meg, kutatása során figyelembe veszi a szülők foglalkozását is. Megfigyelte, hogy a leggyakoribb keresztnév az alkalmazottak (középfokú végzettséggel rendelkező személyek) körében a legnépszerűbbek, ezen belül is a lányoknak választják leggyakrabban az ilyen típusú neveket, ezzel szemben a skála másik végén a szellemi és fizikai dolgozó szülőpárok állnak. Bíró úgy látja, hogy a kevésbé iskolázott rétegek körében a névválasztás során az esztétikai szempontok, illetve a példaképek kiemelkedően fontos szerephez jutnak; hangsúlyozza, hogy az idegen eredetű nevek elsősorban náluk terjednek el. A kettős keresztnév divatja a szellemi foglalkozásúak körében nagyobb. (Bíró 1988) Fekete Ágnes Miskolc és Tibolddaróc 1970–1985 közötti névállományát vizsgálta meg és hasonlította össze a szülők foglalkozása és a névválasztás kapcsolata alapján. Adatai szerint nagyok az átfedések a különböző foglalkozási csoportba tartozó szülők által választott keresztnév esetében. Hangsúlyozza ő is, hogy a névanyagban ritkának minősülő, gyakran egyszer előforduló nevek a fizikai munkát végző szülők körében gyakoriak. (Fekete 1997) Az 1970-es években, illetve az az után végzett kutatások azt mutatják, hogy az alacsonyabb végzettségű névválasztók törekszenek jobban arra, hogy gyerekeiknek újító jellegű, különleges nevet válasszanak.

Tágabb keretbe helyezve a kérdést, érdemesnek tartom áttekinteni azt is, hogy a romániai magyar névadásnak melyek azok a jellemzői, amelyeket már sikerült feltárni az erre vonatkozó kutatások során. Természetesen nem törekedhetek teljességre az áttekintés során, csupán néhány mozzanatot szeretnék felvillantani az ide kapcsolódó kutatásokból. Szilágyi Anikó 2005-ben megjelent tanulmányában magyarországi, felvidéki és erdélyi kutatópontokon gyűjtött

anyaga alapján mutat be bizonyos névadási szokásokat. Arra a következtetésre jut, hogy az erdélyi névválasztásra a magyaros nevek preferálása jellemző. Az előző véleménnyel egybecseng Fodor Katalin 1999-es tanulmányának bevezető gondolata, amely szerint a romániai magyar névadásra jellemző az ószövetségi, illetve az ősmagyar, lefordíthatatlan nevek választása. Fodor arra hívja fel a figyelmet, hogy a 60-as évektől ezen a területen is megfigyelhető a névdivat változása, az eddig gyakori hagyományos nevek háttérbe szorulnak, helyüket újabb idegen eredetű nevek veszik át. (Fodor 1999) Posgay Ildikó tanulmányában is azt olvashatjuk, hogy az idegen eredetű nevek divatja itt is megkezdődött, akárcsak Magyarországon, de hangsúlyozza, hogy a kolozsvári értelmiségi családok még ragaszkodnak a korábban kialakult névdivathoz, ennek következtében ők inkább ótestamentumi, illetve ősmagyar neveket választanak gyermekeiknek. (Posgay 1993) Rancz Teréz kutatásai alapján arra az eredményre jut, hogy Felső-Háromszéken az 1990-es évektől felerősödik a magyaros nevek választása (Rancz 2009, 22), emellett az idegen hangzású nevek is népszerűbbé válnak, főleg a lányoknak választanak ilyen típusú keresztneveket. A fiúk elnevezésében a hagyományosabb neveknek van nagyobb szerepük. (Rancz 2009, 18–19)

4. Az iskolázottság és a névválasztás kapcsolata

Munkám célja megvizsgálni, hogy a névadók iskolázottsága hogyan befolyásolja magát a névválasztás aktusát, a különböző iskolai végzettségű szülők milyen típusú neveket választanak gyermekeiknek, milyen névválasztási szokások alapján nevezik el őket. A névanyag összegyűjtése, illetve a szülők végzettségére vonatkozó adatok beszerzése után a keresztneveket a névadók iskolázottsága szerint csoportokba soroltam. A munka során azzal a problémával szembesültem, hogy az esetek kisebb százalékban a két szülő iskolázottsági foka eltér egymástól. Kérdésként merült fel, hogy ezekben az esetekben melyik csoportba sorolható az adott keresztnév. Ilyenkor a szociológiában bevett módszer segítségével alakítottam ki a csoportokat. Angelusz Róbert és Tardos István vizsgálataira hívják fel a figyelmet, hogy a makro-network-csoportok formálódásában egy network-presztízs-hierarchia létezése figyelhető meg, tehát a kapcsolatok kialakítása során az egyéneket a felfelé törekvés ténye jellemzi. (Angelusz–Tardos 1991) Ebből kiindulva a csoportok kialakítása alkalmával azokban az esetekben, amikor a két szülő végzettségi foka eltérő, a magasabb iskolai végzettséget vettem figyelembe, és eszerint soroltam csoportba az adott keresztnévet. A névadókat iskolázottságuk szerint négy csoportba soroltam:

1. a szülőknek nincs iskolai végzettsége (N)
2. a szülők alacsony végzettségűek, általános iskolába jártak (A)
3. a szülők középfokú iskolai végzettséggel rendelkeznek (K)
4. a szülők felsőfokú végzettségűek (F)

A következő táblázat a két időszak alapján az iskolázottsági fokokat figyelembe véve szemlélteti a csanálói és csomaközi névvisezők megoszlását:

Település	Időszak	N	A	K	F	Összesen
Csanáros	1965–1989	24	320	136	75	555
	1990–2013	10	50	148	46	254
Csomaköz	1965–1989	71	456	63	11	601
	1990–2013	5	201	60	12	278

1. táblázat: A csanálói és a csomaközi névvisezők megoszlása a két időszakban az iskolázottsági fokok alapján (fő)

Mindkét település esetében megfigyelhetjük, hogy a két vizsgált időszakban jelentősen eltér a születések száma, az első időszakban közel kétszer annyian születtek az adott településeken, mint a második időszakban. Ez a gyors demográfiai csökkenés az egész vidékre jellemző. Láthatjuk, hogy a szülők iskolai végzettsége alapján kialakított csoportok sem arányosak, a végzettség nélküli és a felsőfokú végzettséggel rendelkező szülők száma jóval kisebb, mint a másik két kategória elemhalmaza. Az N és az F csoportok csekély számú adatai alapján nem lehet következtetéseket levonni. Mindkét időszakban és mindkét településen az alapfokú, illetve a középfokú végzettséggel rendelkezők csoportja népesebb, vizsgálatomban tehát ebbe a két csoportba sorolható keresztneveket helyezem a középpontba. Eltéréseket figyelhetünk meg az adott iskolázottsági csoportok népessége között a két település esetében. A legszembetűnőbb jellemző, hogy Csomaközön a második időszakban is az alapfokú végzettségű szülők vannak többségben, holott ebben az időszakban Csanároson a K csoport a legnépesebb. Mindez azzal állhat összefüggésben, hogy a csomaközi ifjúságra hangsúlyosan jellemző, hogy az iskolai tanulmányaik befejezése után nem térnek haza szülőfalujukba.

Az alapfokú végzettséggel rendelkező névadók jellemzően szülőfalujukban jártak iskolába, tanulmányaikat a megszokott környezetükben folytatták, nem bővült számottevően a társadalmi kapcsolatrendszerük. A középfokú végzettségű szülők ezzel szemben az általános iskola befejezése után új környezetbe kerültek, általában különböző nagykarolyi iskolákban tanultak tovább. Ők vagy beköltöztek a közeli városba, vagy napi szinten ingáztak. Mindez nagy hatással lehetett e fiatalok életére, hiszen kikerültek a megszokott környezetükből, új embereket ismertek meg, új élethelyzetekkel találkoztak; kibővült a társadalmi kapcsolatrendszerük, mindezekkel párhuzamosan a névdivat egy újabb hullámmal is hamarabb megismerkedhettek, hamarabb nyithattak az ilyen típusú újítások felé.

4.1. A nevek átlaggyakorisága

Csanáloson az első időszakban 555 gyerek született, akik összesen 165-féle nevet viselnek, tehát a nevek átlaggyakorisági száma 3,3. Csomaközön ugyanabban az időszakban 601 személy született, ők 130-féle néven osztoznak, ebben az esetben az átlaggyakorisági szám magasabb: 4,6. 1990 és 2013 között a két település esetében ez a hányados megegyezik, ekkor 1,7. Láthatjuk, hogy az első időszakhoz képest mindkét település esetében számottevően csökkent a nevek átlaggyakorisági száma. A névválasztók főleg a második időszakban törekszenek arra, hogy gyerekeiknek olyan nevet adjanak, amelyet a közösségen belül kevés személy, vagy egyáltalán senki sem visel.

A két időszakban Csanáloson és Csomaközön a névválasztók iskolázottsági fokát figyelembe véve az átlaggyakorisági számok a következők:

Település	Időszak	N	A	K	F	Összesítve
Csanálos	1965–1989	1,1	2,9	1,6	1,3	3,3
	1990–2013	1,0	1,1	1,5	1,2	1,7
Csomaköz	1965–1989	1,5	4,6	1,0	1,0	4,6
	1990–2013	1,0	1,6	1,1	1,0	1,7

2. táblázat: A két időszak csanálói és csomaközi keresztnéveinek átlaggyakorisági száma az iskolázottsági fokok alapján

Láthatjuk, hogy a második időszakra mindkét településre, illetve egyetlen iskolázottsági csoport kivételével a kategóriák névanyagára a nevek alacsonyabb megterheltsége jellemző. Az első időszakban is változatosnak mondható névkinccs még tovább bővült, még differenciáltabbá vált. A szám adatok között feltűnően magas a csomaközi anyagban az első időszakban az A csoport neveinek átlaggyakorisági száma, ez 4,6, de a második időszakra ez a számarány is 1,6-ra csökken. Az első időszakban nagyobb különbségeket láthatunk az egyes iskolázottsági csoportok névterheltsége között, ezzel szemben a második időszakban ebből a szempontból nem láthatunk számottevő különbséget.

4.2. A hagyományos és az újító nevek

Egy adott közösség névválasztási szokásairól, a közösségben élő ilyen típusú hagyományokról, illetve ezek hiányáról sokat elárulhat a hagyományos és az újító nevek népszerűségének, helyzetének ténye. A továbbiakban e két névcsoport jellegzetes neveit vizsgálom meg közelebbről. Hagyományos névnek az olyan bibliai eredetű vagy egyházi jellegű neveket tekintem, amelyek a kereszténység felvételével, latin közvetítéssel, népi érintkezés alkalmával

kerültek a magyar névkincsbe, illetve folyamatos múltjuk van a csanálói és csomaközi névanyagban. Az újító jellegű nevek csoportjába pedig olyan idegen eredetű keresztnéveket sorolok, amelyek újabban, kulturális érintkezés útján kerültek be a magyar névkincsbe. Ezek idegen volta még érezhető, az ilyen típusú nevek jellemzően a 70-es évektől jelentek meg (vö. Szilágyi 2005, 84), közvetítésükben fontos szerepet játszik a média. A hagyományos és az újító nevek kategóriáinak definiálásakor mindig a csanálói és csomaközi névanyagból indulok ki.

A hagyományos nevek helyzete eltérően alakul a két időszakban, ebben az esetben mindkét nem névanyagából az öt leggyakoribb nevet vizsgálom meg. Különbségeket figyelhetünk meg a férfi és női keresztnévanyag, illetve a különböző iskolázottsági csoportok névkincse között. A következő táblázatok e szociológiai változók mentén csoportosítják az anyagrészt.

Kn	N	A	K	F	Összes
Mária	-	22	7	4	33
Éva	-	7	-	-	7
Anna	1	4	1	1	7
Erzsébet	-	4	-	-	4
Katalin	-	1	-	-	1

Kn	N	A	K	F	Összes
István	1	22	6	2	31
József	1	23	3	-	27
János	-	10	3	2	15
Tibor	-	9	3	-	12
Ferenc	1	5	1	2	9

3. táblázat: A hagyományos nevek helyzete Csanáloson az első időszakban

Kn	N	A	K	F	Összes
Mária	4	34	1	-	39
Éva	-	23	1	-	24
Anna	4	18	1	-	23
Erzsébet	3	14	1	-	18
Katalin	1	17	-	-	18

Kn	N	A	K	F	Összes
István	3	42	2	1	48
János	-	27	-	-	27
József	3	16	2	-	21
Tibor	4	12	1	-	17
Ferenc	2	8	1	-	11

4. táblázat: A hagyományos nevek megjelenése Csomaközön az első időszakban

Ha megvizsgáljuk a hagyományosnak tekinthető nevek gyakoriságát, az első időszakban a két település névkincsében nagyfokú különbségeket vehetünk észre. A táblázatokban bemutatott nevek gyakorisága eltérően alakul a csanálói és csomaközi névanyagban: Csanálósan a névviselők 26%-a, míg Csomaközön 41%-a ezen a 10 keresztnéven osztozik. Láthatjuk tehát, hogy Csomaközön jóval magasabb e hagyományos nevek gyakorisága. A csanálói anyagrészen belül a férfi és a női névkészletben láthatunk különbségeket, a hagyományos nevek megterheltebbek a férfi névanyagban, mint a nőiben. Ilyen típusú különbség a csomaközi névanyagot nem jellemzi.

Az iskolázottsági fokokat is figyelembe véve megállapíthatjuk mindkét település esetében, hogy az alacsony végzettséggel rendelkező szülők között elterjedtebbek a hagyományos nevek. A csanálói anyagban a K, illetve az F csoportban is találunk ilyen neveket, de ezekben az esetekben hangsúlyosan kevesebb névviselőt figyelhetünk meg, mint az A csoportban. A csomaközi anyagban a magasabb iskolai végzettséggel rendelkezők csoportjában még alacsonyabb a hagyományos nevek megterheltsége, a K csoportban jellemzően egy-egy személy viseli ezeket a neveket, kivételként említhető az *István* és a *József*, az F csoportban pedig egyetlen ilyen típusú név fordul elő: az *István*. A felsőfokú végzettségű szülők névválasztására tehát nem jellemző a hagyományos nevek preferálása, ők a névkincs más rétegeiből választanak nevet gyerekeiknek.

Kn	N	A	K	F	Összes
Mária	1	1	3	-	5
Anna	-	1	1	1	3
Éva	1	-	1	-	2
Erzsébet	-	-	-	-	-
Katalin	-	-	-	-	-

Kn	N	A	K	F	Összes
István	-	2	1	-	3
János	1	-	2	-	3
Ferenc	-	1	-	-	1
József	-	-	-	-	-
Tibor	-	-	-	-	-

5. táblázat: A hagyományos nevek megjelenése a csanálói névkincsben a második időszakban

Kn	N	A	K	F	Összes
Mária	-	1	-	-	1
Éva	-	-	1	-	1
Anna	-	-	-	1	1
Erzsébet	-	1	-	-	1
Katalin	-	1	-	-	1

Kn	N	A	K	F	Összes
István	1	3	-	-	4
János	-	4	2	-	6
József	-	-	-	-	-
Tibor	-	5	-	-	5
Ferenc	1	-	-	-	1

6. táblázat: A hagyományos nevek helyzete Csomaközön a második időszakban

A második időszakra megváltozik a hagyományos nevek helyzete, az 1965 és 1989 között népszerűnek tekinthető nevek a névkincs perifériájára szorúlnak, 1990 után jellemzően egy-két előfordulással jelennek meg az anyagrészben, jellemzően ekkor is az alacsonyabb végzettségűek választanak ilyen nevet gyerekeiknek.

4.3. Más kultúrák hatása

Érdeemesnek tartom megvizsgálni, hogy a csanálói és csomaközi névkincs vonatkozásában milyen más nyelvi és kulturális hatásokat figyelhetünk meg. Minden nép, közösség névanyagára hatással vannak más népek, közösségek névanyaga; kisebbségi helyzetben élő közösségek névkincsére pedig ez a ki-

jelentés fokozottan érvényes. Természetesen e közösségek névanyagára is hatnak az anyaországi névdivatban megfigyelhető áramlatok. (Vö. Posgay 1993, 219) Mind Csanálos, mind Csomaköz esetében számolnunk kell az államnyelv befolyásoló erejével, hiszen a kisebbségben élő közösségek névanyagát kontaktushatások érik. (Vö. Vörös 2004, 367)

Az újító jellegű nevekkal kapcsolatban esett már szó a média közvetítő szerepéről. Manapság a médián keresztül a legizoláltabb települések lakóit is napi szinten érik különböző nyelvi és kulturális hatások.

Mindkét vizsgált közösség névanyaga esetében külön is figyelmet kell fordítanunk a német nyelv és kultúra befolyásoló erejére, hiszen a közös német eredet mellett a Németországba emigráló, onnan rendszeresen hazlátogató rokonok, családtagok révén erős kulturális hatások érik a közösségeket.

4.3.1. Mindezen tényezőket figyelembe véve elkülönítettem a nemzetközi, a német és a román nyelv és kultúra hatásaként megjelenő nevek csoportját. A változásvizsgálat eredményeként elmondható, hogy az első időszakban a német nyelvi és kulturális hatás bizonyult a legintenzívebbnek mindkét település esetében. Csanáloson a nevek 20%-a, Csomaközön pedig 17%-a sorolható ebbe a csoportba (pl. *Hildegard, Ingrid, Ulrike*, illetve *Günter, Herbert, Reiner* stb.). A második időszak névanyagát megvizsgálva is hasonló képet kapunk, ekkor a csanálosi névanyag 18%-a, a csomaközinek pedig a 16%-a tartozik ide (pl. *Hannelore, Hilde, Hildegard*, illetve *Erhard, Gerhard, Hubert* stb.). Láthatjuk, hogy a két település névanyagát, valamint az időszakokat összehasonlítva számottevő különbséget és változást nem figyelhetünk meg. A névadók mindkét időszakban hasonló arányban választottak német eredetű nevet gyerekeiknek. Ez azzal magyarázható, hogy a közös sváb eredet, illetve a kapocs a német nyelvvel és kultúrával szilárdnak mondható, ez a hatás a csanálosi és csomaközi névanyagra kiegyensúlyozottnak minősíthető.

A névanyagok azon részét vizsgálva, melyek esetében feltételezhető a nemzetközi hatás, az előzőtől eltérő tendenciát figyelhetünk meg. Az első időszakban Csanáloson a keresztnemek 9%-a tartozik ebbe a kategóriába, Csomaközön pedig 8%-a. A második időszakra ez az arány megnő, ekkor a csanálosi anyag 19%-a, a csomaközinek pedig a 25%-a sorolható ide. Láthatjuk, hogy a nemzetközi hatás az 1990-es évek után megerősödik, egyre intenzívebben hat a két vizsgált névkincre. Néhány példa az első időszak ilyen típusú neveiből: *Anien, Denis, Méda, Karen*, valamint *Hary, Marcus* stb., a második időszakból: *Amanda, Cintia, Luana, Vanessa*, illetve *Devon, Dominik, Kevin* stb.

Mindössze három olyan nevet találtam a vizsgált névkincsben, amelynek választása mögött a román nyelv és kultúra hatását feltételezhetjük. A *Simona, Marius* és *Sorin* keresztnemek az 1990–2013 közötti csanálosi anyagrészen találhatóak meg; mindhárom nevet magyar–román vegyes házasságban élő szülők választották gyerekeiknek.

4.3.2. Az iskolázottsági fokokat is figyelembe véve tovább árnyalhatjuk a képet. Ebben az esetben csak az A és a K csoportba tartozó keresztneveket vizsgálom meg, hiszen a többi esetben nagyon kevés a névadat.

Települések	Kulturális hatások	Iskolázottsági csoportok	Időszakok	
			1965–1989	1990–2013
Csanálós	Német hatás	A	15%	15%
		K	26%	18%
	Nemzetközi hatás	A	7%	12%
		K	10%	23%
Csomaköz	Német hatás	A	16%	14%
		K	34%	17%
	Nemzetközi hatás	A	9%	24%
		K	12%	60%

7. táblázat: Más kultúrák hatása a csanálói és a csomaközi A és K csoportok névanyagában a két időszakban

Mindkét időszakban és mindkét település névnyaga esetében a K csoportban gyakoribb a német eredetű nevek választása. A táblázat adatai alapján megfigyelhetjük a két iskolázottsági csoport névválasztási gyakorlata közötti különbség csökkenését a két időszakban. Az A csoportban a szülők mindkét időszakban hasonló arányban választottak gyerekeiknek német eredetű nevet, ezzel szemben a K csoportban inkább az első időszakban volt ez jellemző.

A nemzetközi nyelvi és kulturális hatás nyomai erőteljesebben szintén a K csoport névanyagában fedezhetők fel, mindkét település vonatkozásában. Mindkét iskolázottsági kategória névkincsének esetében a második időszakban intenzívebb ez a hatás: Csomaközön ekkor a nevek 60%-a ebbe a csoportba sorolható. Láthatjuk, hogy az A csoport esetében is a második időszakban magasabb ez a számarány, mint az elsőben, tehát ők is egyre jobban „engednek” a nemzetközi hatásoknak.

4.4. A magyaros nevek helyzete

Bíró Ágnes említett tanulmányában megvizsgálta, hogy a különböző foglalkozási csoportokba tartozó szülők és a magyaros nevek választásának ténye milyen összefüggésben állnak egymással. Megállapította, hogy a különböző foglalkozású szülők egyforma mértékben adnak gyerekeiknek magyaros nevet. Hangsúlyozta, hogy a ritkább magyar nevek a szellemi foglalkozásúak körében gyakoribbak. (Bíró 1988, 208)

Megvizsgáltam mind a két település névanyagát a magyaros nevek jelenlétének szempontjából. Magyaros névnek tekintem a régi magyar személynéveket, a nyelvújítás során alkotott neveket, valamint a magyar írói névalkotásokat. Ha a két időszak névanyagát összehasonlítjuk, szembetűnik, hogy az első időszakban mindkét településen gyakrabban választottak magyaros nevet a szülők gyerekeinek. Csanáloson ekkor a nevek 15%-a, míg Csomaközön 19%-a tekinthető magyaros névnek. Néhány példa a csanálosi anyagból: *Csilla, Enikő, Hajnalka, Tímea*, valamint *Csanád, Csongor, Gyula, Szilárd* stb. A második időszakban ez a számarány csökken, ekkor mindkét esetben 10%-kal számolhatunk (csomaközi példák: *Boglárka, Csenge, Emese*, illetve *Botond, Csaba, Szabolcs, Zsolt, Zsombor* stb.).

Ha az iskolázottságot mint szociológiai változót bevonjuk a vizsgálatba, megfigyelhetjük, hogy Csanáloson mindkét időszakban az A csoportban népszerűbbek a magyaros nevek (első időszakban 15%, a másodikban 8%), azt azonban hangsúlyoznunk kell, hogy az A és a K csoport közötti aránybeli különbség elég alacsony (a K csoportban a magyaros nevek aránya az első időszakban 13%, a másodikban 6%). A csomaközi névanyagban a K csoportban gyakoribbak az ilyen típusú nevek, az első időszakban a keresztnévek 18%-a, a másodikban 13%-a sorolható ide. Az A csoportban szintén ezt a csökkenési tendenciát figyelhetjük meg: első időszak 14%, második 9%.

4.5. A kettős keresztnévek

A kettős keresztnévek adása a 18. században megjelenő névadási szokás. Mint a legtöbb névdivatbeli újítás, a felsőbb társadalmi rétegek névadási gyakorlatában jelenik meg először, innen terjed tovább az alsóbb társadalmi rétegek irányába. (Vö. Büky 1961, 38–40; Bíró 1988, 209; Fülöp 1990, 106; Raátz 1996, 93–96) Mindkét vizsgált település névkincsében találunk bőséges példát a kettős keresztnévek adására.

Település	Időszak	N	A	K	F	Összesítve
Csanálos	1965–1989	50%	48%	64%	63%	53%
	1990–2013	50%	54%	38%	20%	39%
Csomaköz	1965–1989	44%	51%	63%	60%	52%
	1990–2013	80%	52%	34%	100%	48%

8. táblázat: A kettős keresztnévek százalékos arányai az iskolázottsági fokok alapján

A táblázat alapján megfigyelhetjük, hogy az első időszakban mindkét közösségben gyakoribbak voltak a kettős keresztnévek, mint a másodikban. A csomaközi névanyagban ez a csökkenés nem jelentős, 52%-ról 48%-ra csökkent az arányszám. Az iskolázottsági fokokat is figyelembe véve azt láthatjuk,

hogy 1965–1989 között a magasabb iskolai végzettséggel rendelkező szülők élnek gyakrabban a kettős keresztnév választásának lehetőségével. Mind Csanálison, mind Csomaközön ezt a tendenciát figyelhetjük meg. A második időszakra változik ez a kép, ekkor a magasabb végzettségű névválasztók körében csökken e névadási szokás népszerűsége: a csanálói K csoportban 64%-ról 38%-ra, az F csoportban 63%-ról 20%-ra csökken az arányuk. A csomaközi F csoport kivételt képez: itt a második időszakban még gyakoribbak lesznek ezek a típusú nevek, mint az elsőben. Az alacsonyabb végzettségű szülők a második időszakban is megközelítőleg hasonló arányban, vagy bizonyos esetekben nagyobb arányban adnak gyerekeiknek kettős keresztnévet (pl. a csomaközi N csoportban a 44% helyett a második időszakban már 80%-os arányszámot figyelhetünk meg).

B. Gergely Piroska arra hívja fel a figyelmet, hogy a kettős névadás sajátos szerepet kapott, egyszerre biztosít lehetőséget a hagyományörzésre és az újításra. (B. Gergely 1988, 385) Ezzel a megállapítással egybecsengő jelenségeket figyelhetünk meg a két vizsgált névkincsben. A kettős nevek körében különböző névszerkezeti típusokat különíthetünk el. A hagyományos + újító szerkezetű kettős keresztnévek az első időszakban Csanálison 6%-át, Csomaközön 3%-át teszik ki ennek az anyagrésznek. Ezzel szemben az újító + hagyományos szerkezetű nevek nagyobb gyakorisággal fordulnak elő: a csanálói anyagban 10%, a csomaköziben pedig 7%. A második időszakban mindkét névszerkezeti típus esetében nagyobb előfordulási számot figyelhetünk meg. Ez azzal magyarázható, hogy a második időszakban egyre intenzívebb a nemzetközi hatás, így megnő az erre a hatásra a csanálói és csomaközi névkincsbe bekerült nevek száma. A második időszakban a hagyományos + újító szerkezetű nevek aránya Csanálison 18%, Csomaközön pedig 9%. Ezzel párhuzamosan nő az újító + hagyományos szerkezetek népszerűsége is: a csanálói anyagban 23%, a csomaköziben pedig 34%. Mindkét időszakban és mindkét település esetében láthatjuk, hogy az újító + hagyományos névszerkezeti típus a gyakoribb; ez a tendencia összhangban van a hagyományos nevek háttérbe szorulásával és ezzel párhuzamosan az újító jellegű nevek „térhódításával”. Ez a névélettani jelenség még erőteljesebben hat a második időszakban.

A két legnépesebb iskolázottsági csoport névanyagát megvizsgálva azt láthatjuk, hogy mindkét település névkincsében az A csoportban jellemzőbb a hagyományos + újító névszerkezet, például: *Anna Laure*, *Mária Evelin*, *Rita Hannelore*, valamint *Csaba Bobby*, *Erik Bobby*, *István Claus* stb. Ezzel ellentétben a K csoportban az újító + hagyományos szerkezetű kettős keresztnéveket választanak gyakrabban a névadók (például: *Cintia Anna*, *Ingrid Mária*, *Kitti Mária*, illetve *Lénard Tamás*, *Günter Károly*, *Erhard Gábor* stb.). A szóbeli névhasználatban jellemzően a kettős név első elemét használják a közösségekben, tehát a két névszerkezeti típus gyakoriságának változása mentén megfigyelhetjük a hagyományos és az újító nevek helyzetének változását. A kettős keresztnévek

vonatkozásában is megfigyelhetjük a már említett tendenciát, miszerint az alacsonyabb végzettségűek gyakrabban választanak gyerekeiknek hagyományos nevet, a magasabb végzettségűek (K csoport) pedig az újító jellegű neveket preferálják.

5. Összefoglalás

Általános névélettani változásnak tekinthetjük, hogy az utóbbi évtizedekben a hagyományos nevek jelentősen veszítettek népszerűségükből, helyettük a névválasztók az idegen eredetű, újító jellegű neveket részesítik előnyben. Ugyanezt a típusú változást figyelhettük meg mindkét vizsgált névkincsben. Az első időszakban inkább az alacsonyabb végzettségű szülők választottak gyerekeiknek hagyományosnak tekinthető keresztneveket, s a magasabb iskolai végzettség felé haladva egyre csökken az ilyen típusú nevek aránya. Három nyelvi és kulturális kategóriát különítettem el a névanyagban belül. Az ezekhez tartozó neveket közelebbről megvizsgálva megállapíthatjuk, hogy a nemzetközi hatás a második időszakra intenzívebbé válik, az iskolázottsági csoportok közül pedig a középfokú végzettségű szülők körében népszerűbbek ezek a nevek mindkét időszakban. A német kultúra hatása egyformának mondható a vizsgált időszakokban, a K csoportba tartozó szülők névválasztási gyakorlatára jellemző a német eredetű nevek adása. Mint láthattuk, a román nyelvi és kulturális befolyás elenyésző hatással van a csanálói és a csomaközi névkincsre, csak a magyar–román vegyes házasságban élő gyermekek nevei között fordulnak elő ilyen típusú keresztnevek.

A magyaros nevek helyzete változik az idő függvényében, a névadók az első időszakban gyakrabban választanak ilyen nevet gyermekeiknek, mint a másodikban. Csanálósan az A, míg Csomaközön a K csoport névválasztói részesítik előnyben a magyaros keresztneveket. A kettős keresztnevek adása az első időszakban a magasabb végzettségűek csoportjában népszerűbb, a második időszakban már kevésbé, ekkor az alacsonyabb végzettségűek körében gyakoribbak.

A két település névanyagának összehasonlító vizsgálata alapján megállapíthatjuk, hogy jelentős különbséget nem figyelhetünk meg a két közösség névanyagában és névválasztási gyakorlatában. A közös sváb eredet, a hasonló történelmi változások, a földrajzi közelség, valamint a hasonló életforma magyarázattal szolgálhat erre. A két szomszédos közösség névkincsében ugyanazokat a névélettani változásokat, tendenciákat, névdivatbeli újításokat figyelhetjük meg.

További munkámban szeretném a kutatópontok számát növelni, illetve a már említett szociológiai változók bevonásával árnyalni és bővíteni a vizsgálati szempontokat.

Irodalom

Angelusz Róbert – Tardos Róbert (1991): *Hálózatok, stílusok, struktúrák*. Budapest: Készült az ELTE Szociológiai Intézetében és a Magyar Közvéleménykutató Intézetben.

Bíró Ágnes (1988): A mai keresztnévadás az egyes társadalmi rétegek gyakorlatában. In *A magyar nyelv rétegződése I*. Kiss Jenő–Szűts László szerk. Budapest: Akadémiai Kiadó, 203–210. p.

Büky Béla (1961): *A fővárosi keresztnévadás hatóerői*. Budapest: Akadémiai Kiadó. /Nyelvtudományi Értekezések 26./

Fekete Ágnes (1997): Keresztnévek Miskolcon és Tibolddarócon. In *Az V. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai*. B. Gergely Piroska–Hajdú Mihály szerk. Budapest–Miskolc: Kiadja a Magyar Nyelvtudományi Társaság és a Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Intézete, 168–173. p.

Fodor Katalin (1999): A névdivat változása a moldvai csángóknál. *Névtani Értesítő* 21, 232–235. p.

Fülöp László (1990): *A Somogy megyei Vizmente személynevei 1722–1900*. Budapest: ELTE Magyar Nyelvészeti Tanszékcsoport Névkutató Munkaközössége /Magyar Névtani Dolgozatok 86./

B. Gergely Piroska (1988): Területi és társadalmi rétegződés a romániai magyar keresztnévadásban. In *A magyar nyelv rétegződése I*. Kiss Jenő–Szűts László szerk. Budapest: Akadémiai Kiadó, 373–387. p.

B. Gergely Piroska (2005): Kalotaszeg magyar kereszt- és becenevei. Budapest–Miskolc: ELTE BTK Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet Névkutató Munkaközösség /Magyar Névtani Értekezések/

Hajdú Mihály (2003): *Általános és magyar névtan. Személynevek*. Budapest: Osiris Kiadó.

Kálmán Béla ([1966], 1996): *A nevek világa*. Debrecen: Csokonai Kiadó.

Merli Rezső (2002): *Harminckét település története*. Szatmár: Kiadja a Szent-Györgyi Albert Társaság és az EMKE Szatmár Megyei Szervezete.

Ördög Ferenc (1973): *Személynévvizsgálatok Göcsej és Hetés területén*. Budapest: Akadémiai Kiadó.

Posgay Ildikó (1993): Névhasználati sajátosságok Erdélyben. *Hungarológia* 3, 216–220. p.

Raátz Judit (1996): *Gödöllő személynevei 1722–1895*. Budapest: ELTE Magyar Nyelvészeti Tanszékcsoport Névkutató Munkaközössége /Magyar Névtani Dolgozatok 144./

Rancz Teréz (2009): A névadás motivációi Felső-Háromszéken és a név súlya az identitásjelölő faktorok rendszerében. *Névtani Értesítő* 31, 17–25. p.

Szilágyi Anikó (2005): Névadási szokások kisebbségi és többségi helyzetben lévő magyar anyanyelvű gyermekek körében a rendszerváltás után. *Névtani Értesítő* 27, 78–87. p.

Vonház István (1997): *A Szatmár megyei német telepítés*. Kolozsvár: k.n.

Vörös Ferenc (2004): Névpolitika a Felvidéken. In *A magyar nyelvi kultúra jelene és jövője I*. Balázs Géza szerk. Budapest: MTA Társadalomkutató Központ, 367–381. p.